

การศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรี¹

ขวัญชัย เนตรน้อย² วชิรพล สุกรภาค³

บทคัดย่อ

การศึกษาปัญหา อุปสรรคในการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตกระบือของเกษตรกร โดยศึกษาจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 187 ราย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวยุคเกษตรกรตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 57.9 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รายได้หลักมาจากการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกพืชเฉลี่ย 86,823.5 บาท รายได้เฉลี่ยจากการเลี้ยงกระบือ 35,727.3 บาท มีหนี้สินโดยเฉลี่ย 30,492.0 บาท ที่ดินถือครอง 16.3 ไร่ เช่าเลี้ยงกระบือ 18.1 ไร่ ใช้พื้นที่สาธารณะเลี้ยงกระบือ 24.8 ไร่ ระยะเวลาในการเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 28.7 ปี เป็นเจ้าของกระบือร้อยละ 99.5 ปัจจุบันเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 16.6 ตัว โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการจำหน่าย ลักษณะการเลี้ยงเป็นแบบปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ ในพื้นที่ของผู้อื่นไม่เสียค่าเช่า รองลงมาคือ พื้นที่สาธารณะ พื้นที่เช่า และพื้นที่ของตนเอง ตามลำดับ ไม่มีการเสริมอาหารข้น แร่ธาตุ อาหารเสริม กระบือส่วนใหญ่ไม่เกิดโรคระบาด พยาธิภายนอกที่พบมากที่สุดคือยุง ป้องกันกำจัดด้วยการสูมไฟและนอนหล่ม(โคลน) ฉีดวัคซีนปีละ 2 ครั้ง เมื่อกระบือป่วยเกษตรกรจะซื้อยาแผนปัจจุบันมารักษาเอง ส่วนใหญ่ไม่ต้องจ้างแรงงานเลี้ยงกระบือ ไม่ตอนกระบือเพศผู้ ใช้พ่อพันธุ์ของตนเองในการผสมพันธุ์ เกษตรกรมีคอกกระบืออยู่ภายนอกบ้าน เลี้ยงโดยวิธีไล่ด่อนรวมฝูง และจะขายกระบือออกจากฝูงมากกว่าการซื้อเพิ่ม โดยขายให้พ่อค้าที่มารับซื้อถึงบ้าน

การศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการผลิตกระบือ จำนวน 7 ประเด็นหลัก สรุปได้ว่าเกษตรกรไม่มีปัญหาในการเลี้ยงกระบือ ปัญหาที่พบจํานวนรายสูงที่สุดคือ ฟางอาหารตำรองฤดูฝน ฤดูแล้ง รองลงมาคือแมลงรบกวน พยาธิภายใน/ภายนอก พันธุ์กระบือ และการให้บริการดูแลรักษาโรคกระบือจากภาครัฐ

คำสำคัญ : ปัญหา อุปสรรค การผลิตกระบือ

¹ ทะเบียนวิชาการเลขที่ : 51(2) - 0516(1) - 085

² สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดสุพรรณบุรี

³ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดนนทบุรี

A Study on Problems and obstacles for Buffalo Production of Farmers in Suphanburi Province ¹

Khwanchai Netnoi² Wachiraphol Sukornpak³

Abstract

Study on problems and obstacles for buffalo production of farmers in Suphanburi province were owned at studying social economy problem and obstacle for buffalo producing of farmer The data programming analyze for a sampling group of 187 farmers

The result was showed that almost farmers are male 57.9 years average age and primary school in education level. The primary incomes were farmers average income 86,823.5 bath from buffalo 35,727.3 bath and 30,492.0 bath in average debt. The housing land area of 16.3 rais on average and lease 18.1 rais for buffalo in a farm 24.8 rais were public land for buffalo. The farmer had 28.7 year in average period for the buffalo and have the owner 99.5% and The average member of buffalo were 16.6 heads. Raised for sale. Type of raising were buffalos search for food in paddy fields, no feed supplement added minerals and no contagious disease. Common external parasite was mosquito. Farmers usually administrated medical for sick animals by themselves, no hire. He doesn't prefer to castrate the bulls and used for natural mating. The farmer had stall out of house and sold to the trader that came to their home.

For study the problems and obstacles in buffalo raising amount 7 contends was concluded that no problem. For the a most problem is straw reservation in rain , summer and the next its were annoyed by insect , finding best parents for breeding improvement and buffalo health service from the government.

Keywords : Problem, Obstacle, Buffalo Production

---

¹ Scientific Paperwork No : 51(2) - 0516(1) - 085

² Suphanburi Provincial Livestock Office

³ Nonthaburi Provincial Livestock Office

บทนำ

กระป๋องนับว่าเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญในอดีต กระป๋องถูกใช้เป็นแรงงานในการเกษตร ใช้มูลเป็นปุ๋ย และเมื่อมีความจำเป็นก็ขายตัวกระป๋อง ขณะเดียวกันใช้ผลพลอยได้ในไร่นามีราคาถูกมาเป็นอาหารกระป๋อง เปลี่ยนให้เป็นเนื้อสัตว์ที่มีราคาสูงได้ จากการสำรวจจำนวนกระป๋องของกรมปศุสัตว์ ปี 2548 พบว่าทั่วประเทศมีกระป๋องจำนวน 1.624 ล้านตัว เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 8.75 กระป๋องมีปริมาณเพิ่มขึ้นในทุกภาคของประเทศไทย โดยภาคกลางมีจำนวนกระป๋อง 0.13 ล้านตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.04 ของประเทศและเพิ่มขึ้นร้อยละ 33.86 จากปีที่ผ่านมา (สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี,2548) อย่างไรก็ตามจากข้อเท็จจริงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าการเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกรได้ถูกละเลยจากภาครัฐ แม้กระทั่งเกษตรกรเองก็นิยมหันไปเลี้ยงสัตว์พันธุ์ต่างประเทศ การเลี้ยงกระป๋องของเกษตรกรยังเป็นแบบพื้นบ้านไม่มีระบบการผลิตในเชิงธุรกิจ ทั้งนี้จะเกี่ยวข้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรเองด้วย

อัญชลี(2545) กล่าวว่า ปัญหาหลักที่สำคัญของควายในสถานการณ์ปัจจุบันมีสองประการ ประการแรกคือการที่ควายมีขนาดและน้ำหนักเมื่อโตเต็มที่ลดลง อัตราการตกูกต่ำเนื่องจากปัญหาการผสมพันธุ์และการไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควรของเกษตรกรเอง จำนวนควายที่ไม่ตั้งท้องนั้นมีมากกว่าครึ่งหนึ่งที่มีสภาพร่างกายไม่สมบูรณ์ ทำให้ควายไม่สามารถให้ลูกได้ทุกปี และถ้าการเลี้ยงในสภาพแวดล้อม ที่มีอาหารจำกัด และการจัดการไม่ดียิ่งจะทำให้แม่ควายมีอัตราการผสมติดต่ำ อัตราการตกูกต่ำ ส่วนลูกควายที่ได้ก็มีอัตราการตายในระยะแรกคลอดสูง และปัญหาการปล่อยให้ควายพ่อลูกผสมกันเองจนทำให้เกิดเลือดชิด หรือการตอนควายเพศผู้ตัวใหญ่ เพื่อให้ง่ายต่อการดูแลและขายได้ราคา โดยไม่มีการคัดเลือกควายตัวใหญ่หรือโตเร็ว เก็บไว้เป็นพ่อ-แม่พันธุ์ ทำให้ผลผลิตควายไม่เพียงพอต่อการบริโภค

นที และคณะ(2549) กล่าวว่า ปัญหาระดับปานกลางในการผลิตกระป๋องของเกษตรกรในจังหวัดกาญจนบุรีจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับหญ้าสดคุณภาพดีในฤดูแล้ง ฟางสำรองในฤดูแล้ง, แหล่งน้ำ ปริมาณน้ำคุณภาพน้ำสำหรับกระป๋องในฤดูแล้ง และแมลงรบกวน โดยเกษตรกรเลี้ยงกระป๋องเฉลี่ย 15.3 ตัว เพศผู้เฉลี่ย 4.6 ตัว เพศเมียเฉลี่ย 10.5 ตัว เลี้ยงกระป๋องโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการจำหน่ายมากที่สุด ระยะเวลาในการเลี้ยงกระป๋องเฉลี่ย 13.2 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงกระป๋องเป็นของตนเอง มีบุตร-หลานเป็นแรงงานในการเลี้ยง ลักษณะการเลี้ยงเป็นแบบดั้งเดิมคือ ปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติในไร่นาของตนเอง และพื้นที่ข้างถนน ไม่มีการเสริมอาหารขึ้น มีการให้แร่ธาตุบ้างเป็นส่วนน้อย ด้านสุขภาพสัตว์ส่วนใหญ่ระบุว่ากระป๋องไม่เกิดโรคระบาด โดยได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคเป็นประจำปีละ 2 ครั้ง พยาธิภายนอกที่พบมากที่สุดคือ รังรองลงมาคือ เหลือบและแมลงวัน สำหรับกระป๋องที่ป่วยเกษตรกรจะซื้อยาแผนปัจจุบันมารักษาเองมากที่สุด เกษตรกรทั้งหมดไม่ตอนกระป๋องเพศผู้ และไม่เคยใช้บริการผสมเทียม แต่ใช้พ่อพันธุ์ของตนเองในการผสมพันธุ์ การซื้อขายกระป๋อง เกษตรกรส่วนใหญ่จะซื้อกระป๋องจากเพื่อนบ้าน และขายกระป๋องให้พ่อค้าที่มารับซื้อถึงบ้าน

จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการเลี้ยงกระบือ มีพื้นที่ถือครอง 0.44 ล้านไร่ มีพื้นที่ปลูกหญ้าอาหารสัตว์ 7,418.5 ไร่ พื้นที่ทุ่งหญ้าสาธารณะ 8,985.85 ไร่ มีผลพลอยได้จากการเกษตร(ฟางข้าว) เป็นจำนวนมาก สถิติการผลิตปศุสัตว์ในปี 2539 ถึง 2548 ปริมาณการเลี้ยงกระบือของจังหวัดสุพรรณบุรี ลดลงทุกปีตั้งแต่ปี 2539 ถึง 2546 ดังนี้ 17,579 , 15,838 , 13,429 , 11,681 , 11,011 , 9,978 , 9,761 , 9,590 ตัว ตามลำดับ แล้วเพิ่มขึ้นในปี 2547 ถึง 2548 ดังนี้ 9,838 , 10,114 ตัว ตามลำดับ และปัจจุบันจังหวัดสุพรรณบุรี มีเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือจำนวน 351 ราย จำนวนกระบือ 4,649 ตัว (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดสุพรรณบุรี,2550) จากข้อมูลดังกล่าวจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาการผลิตกระบือ แต่ในการพัฒนาสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดสุพรรณบุรียังขาดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร ดังนั้น การศึกษาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ในการผลิตกระบือของเกษตรกร จะทำให้สามารถนำข้อมูลที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการวางแผน เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการผลิตกระบืออย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสภาพการผลิตกระบือบางประการของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคในการผลิตกระบือของเกษตรกร

วิธีการศึกษา

1. ประชากร ประชากรที่ทำการศึกษาเป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือทุกรายในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี จากการสำรวจฐานข้อมูลปศุสัตว์ ณ วันที่ 1 มกราคม 2550 พบว่ามีเกษตรกรเลี้ยงกระบือ 8 อำเภอ ยกเว้นสองพี่น้อง และศรีประจันต์ จำนวนเกษตรกร 351 ราย
2. กลุ่มตัวอย่าง การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีหากลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร ของ Yamane อ้างถึงใน บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ(2546) ดังนี้

$$N$$

$$n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

$$1+N(e)^2$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร(จำนวน 351 ราย)

e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง กำหนดความคลาดเคลื่อนของการ

สุ่มตัวอย่างเท่ากับร้อยละ 5 หรือ 0.05

ดังนั้นเมื่อแทนค่าในสูตรจะได้จำนวนตัวอย่าง (n) ที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 187 ราย

3. การสุ่มตัวอย่าง โดยการใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอนเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตรงตามความต้องการสำหรับการศึกษา และเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่ดีของประชากรทั้งหมด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดเลือกอำเภอตัวอย่าง ใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจงตามวัตถุประสงค์ โดยเป็นอำเภอในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 8 อำเภอ

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดสัดส่วนของตัวอย่างแต่ละกลุ่มจากจำนวนตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้ 187 ราย โดยการเทียบบัญชีไตรยางศ์ ให้ได้จำนวนตัวอย่างที่ต้องการศึกษา ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ขั้นตอนที่ 3 ใช้วิธีสุ่มแบบง่าย โดยนำบัญชีรายชื่อเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือทั้งหมดซึ่งเรียงลำดับไว้แล้ว มาสุ่มเลือกโดยใช้ตารางเลขสุ่ม

ตารางที่ 1 จำนวนตัวอย่างผู้เลี้ยงกระบือที่ใช้ในการศึกษา

อำเภอ	ประชากร(ราย)	ตัวอย่าง(ราย)
เมือง	25	13
เดิมบางนางบวช	9	5
ด่านช้าง	53	28
บางปลาม้า	1	1
ดอนเจดีย์	175	93
สามชุก	11	6
อู่ทอง	6	3
หนองหญ้าไซ	71	38
รวม	351	187

4. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่จัดสร้างขึ้น โดยผ่านการทดสอบกับเกษตรกรนอกเหนือกลุ่มตัวอย่างและปรับปรุงแก้ไขแล้ว ประกอบด้วยคำถามปลายเปิดและปลายปิด แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 พื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ ของเกษตรกร

ตอนที่ 2 ด้านการผลิตกระบือของเกษตรกร

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค ในการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรี

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เกษตรกรด้วยแบบสัมภาษณ์ที่จัดสร้างขึ้น โดยผู้วิจัยและคณะ และการสังเกตสภาพการเลี้ยงกระบือที่เกษตรกรทำอยู่ในปัจจุบัน

6. การวิเคราะห์ข้อมูลแปรผล ข้อมูลทั้งหมดนำไปกรอกข้อมูลแล้ววิเคราะห์ด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for windows หาค่า สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด-สูงสุด ฐานนิยม ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

คำถามที่เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ในการผลิตกระป๋องของเกษตรกร ได้ใช้วิธีการกำหนดเป็นระดับ ดังนี้

ปัญหามากที่สุด	กำหนดคะแนนเป็น 5
ปัญหามาก	กำหนดคะแนนเป็น 4
ปัญหาปานกลาง	กำหนดคะแนนเป็น 3
ปัญหาน้อย	กำหนดคะแนนเป็น 2
ไม่มีปัญหา	กำหนดคะแนนเป็น 1

การแปรผลปัญหา อุปสรรคการผลิตกระป๋องของเกษตรกร ใช้วิธีนำค่าเฉลี่ยของแต่ละประเด็นมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปรความหมาย ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	4.21 – 5.00	มีปัญหามากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	3.41 – 4.20	มีปัญหามาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.61 – 3.40	มีปัญหาปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.81 – 2.60	มีปัญหาน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00 – 1.80	ไม่มีปัญหา

ขอบเขตการศึกษา

1. พื้นที่ในการศึกษาคือกลุ่มพื้นที่ทั้งหมดในจังหวัดสุพรรณบุรี
2. ประชากรผู้เลี้ยงกระบือทุกรายที่ได้รับการสำรวจข้อมูล จากฐานข้อมูลปศุสัตว์ ปี2550

ระยะเวลาที่ทำการศึกษา

ระยะเวลาที่ทำการศึกษา เดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม 2550

ผลการศึกษาและวิจารณ์ผล

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ของเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 187 ราย พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 57.9 ปี การศึกษาส่วนใหญ่จบระดับประถมศึกษา สมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3.8 คน เป็นแรงงานเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 1.2 คน มีอาชีพที่เป็นรายได้หลักคือ ทำการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกพืชไร่ร้อยละ 76.5 รองลงมาคือเลี้ยงกระบือร้อยละ 17.1 อาชีพอื่นๆร้อยละ 6.4 ในรอบปีที่ผ่านมา มีรายได้จากการเลี้ยงกระบือเฉลี่ย 35,727.30 บาท อาชีพอื่นๆเฉลี่ย 86,823.50 บาท เกษตรกรมีหนี้สิน เฉลี่ย 30,492.0 บาทต่อครอบครัว โดยแหล่งเงินกู้ที่เกษตรกรเป็นหนี้มากที่สุด ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) คิดเป็นร้อยละ 83.1 เกษตรกรเลี้ยงกระบือโดยใช้พื้นที่ของผู้อื่นไม่เสียค่าเช่าเฉลี่ยสูงสุด 24.8 ไร่ รองลงมาคือพื้นที่สาธารณะเฉลี่ย 24.7 ไร่ เข้าพื้นที่เลี้ยงกระบือเฉลี่ย 18.1 ไร่ และที่ดินของตนเองเฉลี่ย 16.3 ไร่ต่อครอบครัว(ดังตารางที่ 2)

การศึกษาครั้งนี้พบว่า เกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายกระบือในรอบปีที่ผ่านมาเฉลี่ย 35,727.30 บาท มากกว่าผลการศึกษาของ กิตติ และคณะ (2547) ซึ่งพบว่าเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่นมีรายได้จากการจำหน่ายกระบือ ในรอบปีที่ผ่านมาเฉลี่ย 19,696.40 บาทต่อครอบครัว จากการที่เกษตรกรมีการเช่าพื้นที่เลี้ยงกระบือ ใช้พื้นที่ของผู้อื่นไม่เสียค่าเช่า และพื้นที่สาธารณะ ในอัตราส่วนที่มากกว่าของตนเอง แสดงให้เห็นว่าการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรีพื้นที่เลี้ยงสัตว์มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยอาจส่งผลกระทบต่อเนื่อง ส่วนการพัฒนาการเลี้ยงกระบือ โดยเพิ่มประสิทธิภาพการเลี้ยงเพื่อเป็นการแก้ปัญหาด้านพื้นที่เลี้ยงกระบือ จะเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จได้

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ

ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
	(n = 187)	
เพศ		
ชาย	141	75.4
หญิง	46	24.6
อายุ		
ไม่เกิน 40 ปี	24	12.8
41 – 60 ปี	85	45.5
ตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป	78	41.7

(ต่ำสุด 18 ปี สูงสุด 84 ปี เฉลี่ย 57.9 ปี S.D. = 13.5)

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ(ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
	(n = 187)	
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	161	86.1
มัธยม	19	10.2
ไม่ได้รับการศึกษา	7	3.7
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
ไม่เกิน 3 คน	84	44.9
4 – 5 คน	58	31.0
ตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป	45	24.1
(ต่ำสุด 2 คน สูงสุด 10 คน เฉลี่ย 3.8 คน S.D.=1.9)		
จำนวนสมาชิกเป็นแรงงานเลี้ยงกระบือ		
แรงงาน 1 คน	148	79.1
แรงงาน 2 คน	39	20.9
(เฉลี่ย 1.2 คน S.D.= 0.4)		
อาชีพที่เป็นแหล่งรายได้หลักของครอบครัว		
การเกษตรปลูกพืช	143	76.5
เลี้ยงกระบือ	32	17.1
อาชีพอื่นนอกภาคการเกษตร	12	6.4
รายได้ในรอบปีที่ผ่านมาจากการเลี้ยงกระบือ		
ไม่ได้จำหน่ายกระบือ	37	19.8
ต่ำกว่า 10,000 บาท	18	9.6
10,000 – 25,000 บาท	24	12.8
25,000 – 50,000 บาท	68	36.4
มากกว่า 50,000 บาทขึ้นไป	40	21.4
(ต่ำสุด 8,000 บาท สูงสุด 150,000 บาท เฉลี่ย 35,727.3 บาท S.D.= 35,178.2)		

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ(ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
	(n = 187)	
รายได้ในรอบปีที่ผ่านมาจากการประกอบอาชีพอื่นๆ		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	32	17.1
10,000 – 25,000 บาท	0	0
25,000 – 50,000 บาท	33	17.6
มากกว่า 50,000 บาทขึ้นไป	122	65.2
(ต่ำสุด 5,000 บาท สูงสุด 252,000 บาท เฉลี่ย 86,823.5 บาท S.D.= 66,570.0)		
สภาพการมีหนี้สิน		
ไม่มีหนี้สิน	116	62.0
ไม่เกิน 20,000 บาท	12	6.4
มากกว่า 20,000 – 50,000 บาท	26	13.9
มากกว่า 50,000 บาทขึ้นไป	33	17.6
(ต่ำสุด 17,000 บาท สูงสุด 300,000 บาท เฉลี่ย 30,492.0 บาท S.D.= 60,047.9)		
แหล่งเงินกู้ที่ยังเป็นหนี้สิน		
ไม่มีหนี้สิน	116	(62.0)
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.)	59	83.1
ไม่ใช้สถาบันการเงิน(ไม่มีดอกเบีย)	12	16.9
พื้นที่ที่ใช้ในการเลี้ยงกระบือเป็นของตนเอง		
ไม่เกิน 15 ไร่	116	62.0
16 – 40 ไร่	64	34.2
มากกว่า 40 ไร่	7	3.7
(ต่ำสุด 1 ไร่ สูงสุด 50 ไร่ เฉลี่ย 16.3 ไร่ S.D.= 12.3)		
พื้นที่ที่ใช้ในการเลี้ยงกระบือเป็นพื้นที่เช่า		
ไม่เกิน 15 ไร่	128	68.4
16 – 40 ไร่	39	20.9
มากกว่า 40 ไร่	20	10.7
(ต่ำสุด 8 ไร่ สูงสุด 200 ไร่ เฉลี่ย 18.1 ไร่ S.D.= 38.7)		

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ(ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
	(n = 187)	
พื้นที่ที่ใช้ในการเลี้ยงกระบือเป็นของผู้อื่นไม่เสียค่าเช่า		
ไม่เกิน 15 ไร่	167	89.3
16 – 40 ไร่	7	3.7
มากกว่า 40 ไร่	13	7.0
(ค่าสุด 2 ไร่ สูงสุด 500 ไร่ เฉลี่ย 24.8 ไร่ S.D.= 94.8)		
ขนาดพื้นที่สาธารณะที่ใช้ในการเลี้ยงกระบือ		
ไม่เกิน 15 ไร่	135	72.2
16 – 40 ไร่	12	6.4
มากกว่า 40 ไร่	40	21.4
(ค่าสุด 1 ไร่ สูงสุด 200 ไร่ เฉลี่ย 24.7 ไร่ S.D.= 41.3)		

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านการผลิตกระบือของเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีระยะเวลาการเลี้ยงกระบือจนถึงปัจจุบันเฉลี่ย 28.7 ปี จำนวนกระบือโดยเฉลี่ยเพศผู้ 4.4 ตัว และเพศเมีย 12.3 ตัว กระบือเป็นของตนเองร้อยละ 99.5 ที่เหลือเป็นรับจ้างเลี้ยงร้อยละ 0.5 เลี้ยงกระบือโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการจำหน่ายมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 82.4 รองลงมาคือ เลี้ยงกระบือเพื่อเป็นทรัพย์สินร้อยละ 17.6

เกษตรกรทุกรายให้กระบือกินหญ้าธรรมชาติเป็นอาหารหลัก โดยส่วนใหญ่จะเสริมฟางข้าวทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง ไม่มีเกษตรกรรายใดให้กระบือกินอาหารข้นและแร่ธาตุ อาหารเสริม ทำให้เห็นว่าการเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรี ยังคงเป็นรูปแบบธรรมชาติอาจพัฒนาได้ในระบบอินทรีย์หรือไรสารพิษ หากแต่เมื่ออาหารในธรรมชาติหมดไปหรือลดน้อยลง อาจสร้างปัญหาให้เกษตรกรเนื่องจากกระบือยังไม่ได้รับการดูแล จัดการอาหารที่ดี

โรคระบาดที่เกิดขึ้นในรอบปีที่ผ่านมาพบเพียงโรคปากและเท้าเปื่อยร้อยละ 3.2 โรคพยาธิภายนอกที่สร้างปัญหาให้เกษตรกรทุกรายคือ ยุง เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ชีวิต นอนหล่ม (โคลน) และสูมไฟ ในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกันในการป้องกัน รองลงมาคือการใช้มุ้ง และยาฆ่าแมลงชนิดพ่น เกษตรกรฉีดวัคซีนปีละ 2 ครั้งมากที่สุด รองมาคือปีละครั้ง และไม่ฉีดเลย ในอัตราร้อยละ 38.5 , 34.2 และ 27.3 ตามลำดับ ในส่วนของกระบือป่วยเกษตรกรจะรักษาเองด้วยยาแผนปัจจุบันร้อยละ 54.0 ตามสัตวแพทย์เพื่อรักษาร้อยละ 25.1 ใช้สมุนไพรรักษาร้อยละ 17.7 และปล่อยให้หายเองร้อยละ 3.2

เกษตรกรเป็นผู้เลี้ยงกระบือเองเป็นส่วนใหญ่ ทุกรายมีพ่อพันธุ์ของตนเองไม่มีการผสมเทียม ไม่ตอนกระบือตัวผู้ มีคอกกระบือและมีโรงเรือนอยู่นอกบ้าน โดยเลี้ยงแบบไล่ต้อนรวมฝูงทั้งฤดูแล้งและฤดูฝนในรอบปีที่ผ่านมาไม่มีการซื้อกระบือเข้าฝูง มีการขายร้อยละ 80.2 ไม่มีการขายร้อยละ 19.8 ส่วนใหญ่ขายกระบือให้พ่อค้าที่มารับซื้อถึงบ้าน โดยเฉลี่ยเพศผู้ จำนวน 1.8 ตัวต่อราย เพศเมีย จำนวน 1.3 ตัวต่อราย (ดังตารางที่ 3) ใกล้เคียงกันกับบันทึกและคณะ (2549) ที่กล่าวว่าขายกระบือออกจากฝูงเฉลี่ย 1.9 ตัวต่อครอบครัว และส่วนใหญ่ขายให้พ่อค้าที่มารับซื้อถึงบ้าน

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลด้านการผลิตกระบือ

ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
	(n = 187)	
ระยะเวลาในการเลี้ยงกระบือจนถึงปัจจุบัน		
ไม่เกิน 10 ปี	64	34.2
10 – 20 ปี	26	13.9
มากกว่า 20 ปี	97	51.9
(ต่ำสุด 3 ปี สูงสุด 70 ปี เฉลี่ย 28.7 ปี S.D.= 21.4)		
กรรมสิทธิ์กระบือที่เลี้ยง		
ของตนเอง	186	99.5
รับจ้างเลี้ยง	1	0.5
จำนวนกระบือที่เลี้ยงในปัจจุบัน		
ไม่เกิน 10 ตัว	57	30.5
11-30 ตัว	124	66.3
มากกว่า 31 ตัว	6	3.2
(ต่ำสุด 3 ตัว สูงสุด 42 ตัว เฉลี่ย 16.6 ตัว S.D.= 8.4)		
จำนวนกระบือเพศผู้		
ไม่เกิน 2 ตัว	52	27.8
3-4 ตัว	63	33.7
5-6 ตัว	39	20.9
มากกว่า 6 ตัว	33	17.6
(ต่ำสุด 1 ตัว สูงสุด 12 ตัว เฉลี่ย 4.4 ตัว S.D.= 2.6)		

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลด้านการผลิตกระบือ(ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
	(n = 187)	
จำนวนกระบือเพศเมีย		
ไม่เกิน 4 ตัว	31	16.6
5-8 ตัว	33	17.6
9-12 ตัว	46	24.6
มากกว่า 12 ตัว	77	41.2
(ต่ำสุด 2 ตัว สูงสุด 30 ตัว เฉลี่ย 12.3 ตัว S.D.= 6.7)		
วัตถุประสงค์หลักในการเลี้ยงกระบือ		
เพื่อจำหน่าย	154	82.4
เพื่อเป็นทรัพย์สิน	33	17.6
ชนิดอาหารหยาบหลักที่ใช้เลี้ยงกระบือ		
หญ้าธรรมชาติ	187	100
อื่นๆ	0	0
ชนิดอาหารหยาบเสริมที่ใช้เลี้ยงกระบือฤดูฝน		
ไม่มีอาหารหยาบเสริม	7	3.7
ฟางข้าว	178	95.2
หญ้าที่ปลูกเป็นอาหารสัตว์	2	1.1
ชนิดอาหารหยาบเสริมที่ใช้เลี้ยงกระบือฤดูแล้ง		
ไม่มีอาหารหยาบเสริม	6	3.2
ฟางข้าว	181	96.8
การใช้อาหารข้น แร่ธาตุ อาหารเสริมเลี้ยงกระบือ		
ไม่เคยใช้	187	100
โรคระบาดที่เกิดในกระบือรอบปีที่ผ่านมา		
ไม่เกิดโรคระบาด	181	96.8
โรคปากและเท้าเปื่อย	6	3.2

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลด้านการผลิตกระบือ(ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
	(n = 187)	
โรคพยาธิภายนอกของกระบือที่พบมากที่สุด		
ยุง	187	100
การป้องกันและกำจัด พยาธิภายนอก		
ยาฆ่าแมลง ฉีดพ่น	12	6.4
สุมไฟไล่	83	44.4
นอนหล่ม (โคลน)	73	39.0
นอนในมุ้ง	19	10.2
การฉีดวัคซีนป้องกันโรค		
ฉีดเป็นประจำปีละ 2 ครั้ง	72	38.5
ฉีดปีละ 1 ครั้ง	64	34.2
ไม่ฉีด	51	27.3
การจัดการกรณีกระบือป่วย		
ปล่อยให้หายเอง	6	3.2
ตามสัตวแพทย์เพื่อรักษา	47	25.1
รักษาเองโดยวิธีใช้สมุนไพร	33	17.7
รักษาเองโดยวิธีใช้ยาแผนปัจจุบัน	101	54.0
การจ้างแรงงานเลี้ยงกระบือ		
จ้างเลี้ยง	6	3.2
ไม่ต้องจ้าง	181	96.8
ลักษณะการเลี้ยงกระบือ		
มีและใช้พ่อพันธุ์ของตนเองผสมพันธุ์	187	100
ไม่มีการตอน	187	100
มีคอกและอยู่นอกบ้าน	187	100
ใช้วิธีเลี้ยงไล่ต้อนรวมฝูง ทั้ง ฤดูฝนและฤดูแล้ง	187	100
การ “ซื้อ -ขาย ” ในรอบปีที่ผ่านมา		
ไม่มีการซื้อ	187	(100)
ไม่มีการขาย	37	19.8
มีการขาย	150	80.2

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลด้านการผลิตกระบือ(ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	จำนวน(ราย)	ร้อยละ
	(n = 187)	
การขายกระบือ “เพศผู้” ในรอบปีที่ผ่านมา		
ไม่มีการขายเพศผู้	56	29.9
ไม่เกิน 2 ตัว	65	34.8
3 ตัวขึ้นไป	66	35.3
(ต่ำสุด 1 ตัว สูงสุด 6 ตัว เฉลี่ย 1.8 ตัว S.D.= 1.7)		
การขายกระบือ “เพศเมีย” ในรอบปีที่ผ่านมา		
ไม่มีการขายเพศเมีย	107	57.2
ไม่เกิน 2 ตัว	40	21.4
3 ตัวขึ้นไป	40	21.4
(ต่ำสุด 1 ตัว สูงสุด 7 ตัว เฉลี่ย 1.3 ตัว S.D.= 1.9)		
แหล่งที่ “ขาย” กระบือออกจากฝูงในรอบปีที่ผ่านมา		
ไม่มีการขาย	37	(19.8)
ญาติหรือเพื่อนบ้าน	6	4.0
พ่อค้าโค – กระบือ	144	96.0

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรคในการผลิตกระบือของเกษตรกร

การศึกษาปัญหา อุปสรรคในการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรี ในประเด็นต่างๆ 7 ประเด็นหลัก โดยใช้วิธีการกำหนดเป็น 5 ระดับ คือ มีปัญหามากที่สุด , มีปัญหามาก , มีปัญหาปานกลาง , มีปัญหาน้อย, ไม่มีปัญหา แล้วหาค่าเฉลี่ยของแต่ละประเด็นมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปรผล (ดังตารางที่ 4) ดังนี้

1. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพันธุ์และการปรับปรุงพันธุ์กระบือ

พบว่าแปรผลอยู่ระดับไม่มีปัญหา (ค่าเฉลี่ย 1.06) แต่มีเกษตรกรบางรายพบปัญหาเรื่อง ขาดพ่อกระบือพันธุ์ดี และแม่กระบือพันธุ์ดีตามลำดับ

2. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอาหารกระบือ

พบว่าแปรผลอยู่ระดับไม่มีปัญหา (ค่าเฉลี่ย 1.10) แต่มีเกษตรกรบางรายพบปัญหาเรื่อง การจัดหาฟางสำรองในฤดูฝน ฟางสำรองในฤดูแล้ง และหญ้าสดคุณภาพดีในฤดูแล้ง ตามลำดับ

3. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการผลิตกระบือ

พบว่าแปรผลอยู่ระดับไม่มีปัญหา (ค่าเฉลี่ย 1.01) แต่มีเกษตรกรบางรายพบปัญหาเรื่องขาดพื้นที่ในการเลี้ยงกระบือทั้งของตนเองและสาธารณะ และผลผลิตกระบือ (การให้ลูก/การเจริญเติบโต)

4. ปัญหาด้านการตลาดกระบือ

พบว่าแปรผลอยู่ระดับไม่มีปัญหา (ค่าเฉลี่ย 1.08) แต่มีเกษตรกรบางรายพบปัญหาเรื่องราคาจำหน่ายเป็นกระบือพันธุ์และราคาจำหน่ายเป็นกระบือเนื้อ รวมทั้งการหาซื้อกระบือพันธุ์ และราคาซื้อกระบือพันธุ์

5. ปัญหาการสนับสนุนจากภาครัฐ

พบว่าแปรผลอยู่ระดับไม่มีปัญหา (ค่าเฉลี่ย 1.17) แต่มีเกษตรกรบางรายพบปัญหาเรื่องการให้บริการรักษากระบือของภาครัฐ การให้บริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดสัตว์ และการติดตามเยี่ยมเยือน/แนะนำความรู้

6. ปัญหาด้านสุขภาพของกระบือ

พบว่าแปรผลอยู่ระดับไม่มีปัญหา (ค่าเฉลี่ย 1.12) แต่มีเกษตรกรบางรายพบปัญหาเรื่องแมลงรบกวนพยาธิภายใน และภายนอกของลูกกระบือ และกระบือใหญ่ และความรู้ในการป้องกันโรค และการรักษาโรคเบื้องต้น

7. ปัญหาการจัดการด้านอื่นๆ

พบว่าแปรผลอยู่ระดับไม่มีปัญหา (ค่าเฉลี่ย 1.19) แต่มีเกษตรกรบางรายพบปัญหาเรื่องการคอยเฝ้าระวังป้องกัน โจร/ขโมย

ภาพรวมผลการศึกษา เกษตรกรมีปัญหาในการเลี้ยงกระบืออยู่ในระดับไม่มีปัญหา ปัญหาที่พบจำนวนรายสูงที่สุดคือ ฟางอาหารสำรองฤดูฝน ฤดูแล้ง รองลงมาคือแมลงรบกวน พยาธิภายใน/ภายนอกพันธุ์กระบือ การให้บริการดูแลรักษาโรคกระบือจากภาครัฐตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้ผู้วิจัยคาดว่าเป็นผลจากการเลี้ยงการจัดการกระบือเป็นแบบดั้งเดิม เกษตรกรไม่ให้ความสำคัญกับการเลี้ยง หรือการเลี้ยงกระบือไม่ได้เป็นกิจกรรมหลักของครอบครัว ปัญหาต่างๆถูกมองว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เป็นของธรรมดาที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำหรือไม่เคยเกิดขึ้นกับตน ไม่เป็นอุปสรรคกับการเลี้ยงกระบือ จนไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นปัญหาไม่เคยใส่ใจ เช่น การผสมเทียม แหล่งน้ำกิน การจัดการอาหารขึ้น อาหารหยาบ คอกกระบือ แหล่งจำหน่าย โรคระบาด การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นต้น เช่นเดียวกับ กรมปศุสัตว์(2542) ที่กล่าวว่าเกษตรกรโดยทั่วไปคิดว่ารายได้จากการเลี้ยงควายเป็นเพียงผลพลอยได้ ขายได้เท่าไรก็พอใจ ไม่สนใจปรับปรุงให้การเลี้ยงควายมีผลผลิตสูงขึ้น

ตารางที่ 4 ปัญหา อุปสรรค ในการผลิตกระบือของเกษตรกร

สภาพปัญหา	Mean	S.D.	ระดับปัญหา อุปสรรค
ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพันธุ์และการปรับปรุงพันธุ์กระบือ	1.06	0.33	ไม่มีปัญหา
พ่อกระบือพันธุ์ดี	1.39	0.97	ไม่มีปัญหา
แม่กระบือพันธุ์ดี	1.19	0.53	ไม่มีปัญหา
การผสมเทียม	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
การผสมติดยาก	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
การตอนกระบือเพศผู้	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ปัญหาระบบสืบพันธุ์/โรคทางระบบสืบพันธุ์	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
การสังเกตการเป็นสัด	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ความรู้วิธีการผสมพันธุ์	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ความรู้หลักการปรับปรุงพันธุ์	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ความรู้หลักการคัดเลือกพันธุ์	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอาหารกระบือ	1.10	0.34	ไม่มีปัญหา
แหล่ง/ปริมาณเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ (หญ้า)	1.07	0.38	ไม่มีปัญหา
ราคาเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ (หญ้า)	1.04	0.19	ไม่มีปัญหา
หญ้าสดคุณภาพดีในฤดูฝน	1.10	0.40	ไม่มีปัญหา
หญ้าสดคุณภาพดีในฤดูแล้ง	1.27	0.64	ไม่มีปัญหา
ฟางสำรองในฤดูฝน	1.73	1.02	ไม่มีปัญหา
ฟางสำรองในฤดูแล้ง	1.67	1.00	ไม่มีปัญหา
แหล่งน้ำกินสำหรับกระบือในฤดูฝน	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
แหล่งน้ำกินสำหรับกระบือในฤดูแล้ง	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ปริมาณน้ำและคุณภาพน้ำกระบือในฤดูฝน	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ปริมาณน้ำและคุณภาพน้ำกระบือในฤดูแล้ง	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
อาหารข้นสำหรับกระบือ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
อาหารแร่ธาตุสำหรับกระบือ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
แหล่งซื้ออาหารข้น / แร่ธาตุ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ความรู้การปลูก / การจัดการและใช้ประโยชน์พืชอาหารสัตว์ (หญ้า)	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา

ตารางที่ 4 ปัญหา อุปสรรค ในการผลิตกระบือของเกษตรกร (ต่อ)

สภาพปัญหา	Mean	S.D.	ระดับปัญหา อุปสรรค
ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอาหารกระบือ(ต่อ)			
ความรู้เรื่องอาหารชั้น/อาหารเสริมกระบือ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ความรู้เรื่องแร่ธาตุสำหรับกระบือ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ความรู้เรื่องการถนอมพืชอาหารสัตว์	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ความรู้เรื่องการใช้ผลพลอยได้ทางการเกษตรเป็นอาหารกระบือ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ความรู้เรื่องใช้มันสำปะหลังเป็นอาหารกระบือ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการผลิตกระบือ	1.01	0.12	ไม่มีปัญหา
คอกโรงเรือนเลี้ยงกระบือ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงกระบือ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
พื้นที่ตัวเองในการเลี้ยงกระบือ (ฤดูฝน)	1.06	0.35	ไม่มีปัญหา
พื้นที่ตัวเองในการเลี้ยงกระบือ (ฤดูแล้ง)	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
พื้นที่สาธารณะในการเลี้ยงกระบือ (ฤดูฝน)	1.03	0.18	ไม่มีปัญหา
พื้นที่สาธารณะในการเลี้ยงกระบือ (ฤดูแล้ง)	1.03	0.18	ไม่มีปัญหา
ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ / ความเหมาะสม แรงงานในการเลี้ยงกระบือ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ผลผลิตกระบือ (การให้ลูก / การเจริญเติบโต)	1.03	0.18	ไม่มีปัญหา
การเลี้ยงสัตว์หลายชนิดร่วมกับกระบือ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ความรู้ในการจัดการเลี้ยงดูกระบือระยะต่างๆ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ปัญหาด้านการตลาดกระบือ	1.08	0.26	ไม่มีปัญหา
แหล่งจำหน่ายตลาดนัด	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
พ่อค้าคนกลาง	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ราคาจำหน่ายเป็นกระบือพันธุ์	1.17	0.53	ไม่มีปัญหา
ราคาจำหน่ายเป็นกระบือเนื้อ	1.17	0.53	ไม่มีปัญหา
การหาซื้อกระบือพันธุ์	1.11	0.41	ไม่มีปัญหา
ราคาซื้อกระบือพันธุ์	1.11	0.41	ไม่มีปัญหา
การซื้อขายแบบเหมาตัวในปัจจุบัน	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา

ตารางที่ 4 ปัญหา อุปสรรค ในการผลิตกระบือของเกษตรกร (ต่อ)

สภาพปัญหา	Mean	S.D.	ระดับปัญหา อุปสรรค
ปัญหาการสนับสนุนจากภาครัฐ	1.17	0.07	ไม่มีปัญหา
สถานที่ติดต่อและการประสานงาน	1.20	0.54	ไม่มีปัญหา
การให้บริการรักษากระบือ	1.23	0.55	ไม่มีปัญหา
การให้บริการผสมเทียมกระบือ	1.13	0.43	ไม่มีปัญหา
การให้บริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดสัตว์	1.23	0.55	ไม่มีปัญหา
การฝึกอบรมให้ความรู้	1.13	0.42	ไม่มีปัญหา
การติดตามเยี่ยมเยือน/แนะนำความรู้	1.16	0.45	ไม่มีปัญหา
เอกสารคำแนะนำการเลี้ยงกระบือ	1.10	0.39	ไม่มีปัญหา
ปัญหาด้านสุขภาพของกระบือ	1.12	0.25	ไม่มีปัญหา
โรคระบาดปากและเท้าเปื่อย	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
โรคระบาดคอบวม	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
โรคเท้าติดต่อกันในกระบือ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
โรควัน โรคกระบือ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ปากเปื่อยเท้าเปื่อย (ทั่วๆ ไป)	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ขาแข็ง/หลังแข็ง	1.03	0.18	ไม่มีปัญหา
พยาธิภายใน/ภายนอกลูกกระบือ	1.35	0.61	ไม่มีปัญหา
พยาธิภายใน/ภายนอกกระบือใหญ่	1.38	0.61	ไม่มีปัญหา
ท้องอืด	1.35	0.55	ไม่มีปัญหา
แมลงรบกวน	1.36	0.48	ไม่มีปัญหา
ความรู้ในการป้องกันโรค	1.06	0.25	ไม่มีปัญหา
ความรู้ในการรักษาโรคเบื้องต้น	1.06	0.25	ไม่มีปัญหา
ความรู้ในการใช้สมุนไพรรักษาสัตว์/ถ่ายพยาธิ	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
ปัญหาการจัดการด้านอื่นๆ	1.19	0.35	ไม่มีปัญหา
โจร / ขโมย	1.13	0.42	ไม่มีปัญหา
คมนาคม	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา
การเปลี่ยนแปลงทางสังคม	1.00	0.00	ไม่มีปัญหา

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรี สรุปผลได้ดังนี้

1. จากข้อมูลด้านพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ซึ่งชี้ให้เห็นว่า

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคกระบือส่วนใหญ่แรงงานจากคนรุ่นเก่า เป็นชายที่มีอายุค่อนข้างมาก เฉลี่ยที่ 57.9 ปี ที่เป็นเช่นนี้อาจเพราะคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญของอาชีพการเลี้ยงกระบือ หรือการเลี้ยงกระบือเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ซึ่งผลสำรวจเกษตรกรอายุสูงสุดที่ 84 ปี แต่การที่ไม่มีคนรุ่นใหม่เข้าทำกิจกรรมทดแทนอาจส่งผลกระทบต่ออาชีพการเลี้ยงกระบือต่อไปได้

เกษตรกรร้อยละ 86.1 จบการศึกษาระดับประถม เป็นประเด็นที่ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพการผลิตของเกษตรกรในปัจจุบัน ที่ไม่มีผู้มีความรู้เฉพาะด้าน เฉพาะสาขาเข้ามาทำหน้าที่ทดแทนเหมือนอาชีพอื่น ดังนั้น การอนุรักษ์ให้อาชีพนี้ยังคงอยู่หรือพัฒนาเป็นสัตว์เศรษฐกิจหลักอย่างแท้จริง ภาครัฐควรเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีต่างๆต่อไป

กิจกรรมการเลี้ยงกระบือไม่ได้เป็นอาชีพหลักของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรี จากรายได้เฉลี่ยที่ต่ำกว่าอาชีพหลักคือการเกษตรปลูกพืช ระหว่าง 35,727.30 บาทกับ 86,823.50 บาท ซึ่งเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือส่วนใหญ่จะเลี้ยงเป็นอาชีพเสริมเมื่อมีเวลาว่างจากกิจกรรมเกษตรโดยเฉพาะการทำนา และเพื่อใช้ผลพลอยได้จากการทำนาให้เป็นประโยชน์

เกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินเฉลี่ยที่ 30,492.00 บาท ใกล้เคียงกับรายได้จากการเลี้ยงกระบือเฉลี่ยทั้งปี 35,727.30 บาท ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเลี้ยงกระบือแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถปลดภาระหนี้สินได้ในเร็ววัน อาจต้องใช้เวลาหลายปี ปัจจัยที่สำคัญนี้จะส่งผลกระทบต่อความคงอยู่ของอาชีพการเลี้ยงกระบือ หากไม่ได้รับความสนใจจากผู้เกี่ยวข้อง

พื้นที่ใช้เลี้ยงกระบือน้อย เกษตรกรต้องใช้พื้นที่ของผู้อื่นที่ว่างเว้นการใช้งานในฤดูเก็บเกี่ยวรวมทั้งการเช่า และใช้พื้นที่สาธารณะร่วมด้วย เป็นสาเหตุหนึ่งที่เกษตรกรไม่สามารถเลี้ยงกระบือในปริมาณมากได้และในทางเดียวกันเกษตรกรอาจต้องเลิกเลี้ยงกระบือไปหากไม่สามารถหาพื้นที่เลี้ยงกระบือได้

2. จากข้อมูลด้านการผลิตกระบือ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า

เกษตรกรที่เลี้ยงกระบือส่วนมากเป็นคนที่เลี้ยงกระบือมาตั้งแต่เกิด ประสบการณ์เฉลี่ยที่ 28.7 ปี โดยเลี้ยงไว้เพื่อการจำหน่าย ไม่ได้ลงทุนค่าอาหาร โดยการใช้อาหารหยาบจากหญ้าธรรมชาติเป็นหลัก ซึ่งเป็นอาหารคุณภาพต่ำ และจะขาดแคลนในบางฤดูเกษตรกรมักต้องซื้อฟางสำรองไว้ใช้เป็นอาหารเสริม

กระบือของเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่พบโรคระบาด อาจเกิดจากการได้รับวัคซีนป้องกันปีละ 2 ครั้งหรือครั้งหนึ่งจะได้รับการฉีดวัคซีนปีละครั้ง เกษตรกรพบปัญหาของ ขุง มากที่สุด ส่วนใหญ่ใช้วิธีผสมไฟกับการนอนหล่มหรือนอนแชโคลน ในการรักษาโรคกระบือ เกษตรกรจะทำเองในเมืองต้น เช่นการฉีดวัคซีน ยารักษาโรคด้วยยาแผนปัจจุบัน ก่อนที่จะตามสัตวแพทย์เพื่อรักษา หรือหาวิธีรักษาด้วยตัวยาสมุนไพรต่อไป

เกษตรกรใช้พ่อพันธุ์ของตนเองในการผสมพันธุ์ แต่จะมีการคำนึงถึงการหาพ่อแม่พันธุ์ดีไว้ปรับปรุงพันธุ์อยู่ด้วย เกษตรกรทุกรายมีคอกอยู่นอกบ้าน รูปแบบการเลี้ยงแบบเดิมคือการเลี้ยงไล่ต้อนรวมกันเป็นฝูง

จำนวนกระบือและเกษตรกรมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่นิยมการขายกระบือมากกว่าการซื้อเข้าเพื่อขยายการเลี้ยง ทั้งนี้ควรต้องทำการสำรวจวิจัยในเรื่องการให้ผลผลิตในโอกาสต่อไปด้วย

3. จากการศึกษาปัญหา อุปสรรคในการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร จำนวน 7 ประเด็นหลักชี้ให้เห็นว่า

การเลี้ยงกระบือของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรีไม่มีปัญหา อุปสรรค ในทุกประเด็นหลัก และประเด็นย่อย ปัญหาที่พบจํานวนรายสูงที่สุดคือ ฟางอาหารสำรองฤดูฝน ฤดูแล้ง รองลงมาคือพันธุ์กระบือพยาธิภายใน/ภายนอก แมลงรบกวน การให้บริการดูแลรักษาโรคกระบือ สถานที่ติดต่อประสานงาน การให้บริการผสมเทียม การให้บริการฉีดวัคซีน การติดตามเยี่ยมเยือน การฝึกอบรมให้ความรู้จากภาครัฐ การเฝ้าระวังโจร/ขโมย และพื้นที่ในการเลี้ยงกระบือตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

การเลี้ยงกระบือในสุพรรณบุรี ควรเพิ่มศักยภาพการผลิต โดยนำเยาวชนคนรุ่นใหม่มาปลูกฝังจิตสำนึกรักการเลี้ยงกระบือ หรืออบรมให้ความรู้เพื่อทดแทนเกษตรกรรุ่นเก่าในปัจจุบันที่ค่อนข้างอายุมากแล้ว ในด้านการผลิตมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้วิธีการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเลี้ยงตามหลักวิชาการเพื่อขจัดปัญหาต่างๆตามผลการศึกษา เป็นลำดับขั้นต่อไป เช่น การจัดการอาหารในฤดูฝนและฤดูแล้ง การทำแปลงหญ้าอาหารสัตว์ การจัดการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์กระบือ การสุขาภิบาลป้องกันโรคสัตว์ ควรมีการค้นหาปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงของเกษตรกร เพื่อจะได้แก้ไขปัญหาให้ตรงจุด และผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่เกษตรกรสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ทำให้การเลี้ยงแบบอาชีพเสริมไม่หวังผลกลายเป็นอาชีพหลักที่สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ตามวัตถุประสงค์ของเกษตรกร จึงจะเกิดความต่อเนื่องยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยการศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรีนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือ ของคุณปรีชา ธีระอรอด คุณสุรินทร์ โอปารสุวรรณชัย คุณสุกานดา พนมศักดิ์ เจ้าหน้าที่ของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ช่วยแบ่งเบางานประจำทำให้มีเวลาเหลือพอที่จะจัดทำงานวิจัย และขอขอบคุณ คุณนที เจนประเสริฐ นักวิชาการรุ่นพี่ที่จุดประกายความคิด ชี้แนะแนวทาง พร้อมให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง และอีกหลายท่านที่จัดส่งข้อมูลงานวิจัย เป็นกำลังใจ สำคัญที่สุดคือเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือที่อนุเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเสร็จสมบูรณ์ จึงขอขอบคุณทุกท่านไว้เป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์.2542.**การเลี้ยงควาย**.กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
พิมพ์ครั้งที่ 2.
- กิตติ กุบแก้ว,กำพล แก้วมีศรีและสุเทพ เหลลาทอง.2547. **การศึกษาปัญหา อุปสรรคและความต้องการ
ความรู้ในการพัฒนาการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น**. วารสารวิชาการ
ปศุสัตว์เขต4 ปีที่ 8 ฉบับที่ 18 เดือน เม.ย.-ส.ค.2547.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์.2546. **คู่มือการเขียนการวิจัยและวิทยานิพนธ์**. กรุงเทพฯ : จามจุรีโปรดักท์.
พิมพ์ครั้งที่ 7.
- นที เจนประเสริฐ , ปรีชา บัวทองจันทร์ , อุทัย โสภกุล. 2549. **การศึกษาปัญหา อุปสรรคและความ
คาดหวังในการพัฒนาการผลิตกระบือของเกษตรกรในจังหวัดกาญจนบุรี**. วารสารสำนัก
สุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัยที่2 ปีที่4 ฉบับที่8 เดือนสิงหาคม 2549
- สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดสุพรรณบุรี.2550.**รายงานการสำรวจข้อมูลปศุสัตว์ปี2550**.กรมปศุสัตว์,
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี. 2548 . **ข้อมูลเศรษฐกิจการปศุสัตว์ประจำปี 2548**.
กรมปศุสัตว์,กรุงเทพฯ.
- อัญชลี ณ เชียงใหม่.2545.**คู่มือการเลี้ยงกระบือ**.กองปศุสัตว์สัมพันธ์ กรมปศุสัตว์,กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.พิมพ์ครั้งที่ 2.

